

TARPASMENINIAI SANTYKIAI ŠEIMOJE IR JŲ ĮTAKA PAAUGLIŲ PSICHOSOMATINEI SVEIKATAI

V. GRIGALIŪNIENĖ

Kauno medicinos universiteto Slaugos ir rūpybos katedra

Raktažodžiai: *psichosomatinė sveikata, paaugliai, šeimos santykiai.*

Santrauka

Psichosomatinės srities mokslinių paieškų svarba medicinai neaprepiama. Silpnėjanti jaunų žmonių psichinė sveikata verčia susimąstyti ne tik medicinos darbuotojus, bet ir visuomenę. Siekiant užtikrinti visų žmonių, visuomenės ir šalių gerovę psichikos sveikata yra taip pat svarbi kaip ir fizinė sveikata. Psichosomatinės ligos apima didelę dalį mūsų jaunos visuomenės, beje, jos tarp jaunimo yra vienos iš sunkiausiai diagnozuojamų ir sunkiausiai išgydomų psichiatrijoje. Todėl, kad jauno žmogaus sveikata tiesiogiai susijusi su šeimos tarpusavio santykiais, bendravimu bei emocine gerove. Tėvai tarsi papildoma vaiko vidinį pasaulį skirtingais aspektais, kurių jam labiausiai trūksta. Todėl konfliktinis tėvų bendravimas šeimoje, menkas kontaktas su vaiku palieka neišdildomą įspūdį jauno žmogaus emociniame pasaulyje ir bėgant metams tai gali atsiliiepti jo psichikai. Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti psichosomatinų simptomų ryšį su tiriamųjų tarpasmeniniais santykiais šeimoje. Tiriamąjį kontingentą sudarė dvi grupės: atvejo ir kontrolės. Atvejo grupė buvo atrinkta iš tirtų paauglių nuo 14 iki 17 metų amžiaus. Paaugliai gydėsi KMUK Vaikų klinikos terapijos skyriuose, Vaikų neurologijos skyriuje ir Psichiatrijos klinikos vaikų-paauglių sektoriuje. Jie skundėsi įvairaus pobūdžio skausmais (širdies plote juntami skausmai, krūtinės suspaudimas, nugaros plote juntami skausmai, pilvo skausmai, galvos skausmai). Paaugliams buvo atmesta organinė simptomatika ir po psichiatro konsultacijos pagal TLK-10 nustatytos diagnozės: atkaklaus somatoforminio skausmo sutrikimas. Kontrolės grupę sudarė 240 sveikų 14 – 17 metų amžiaus paauglių. Visiems tiriamiesiems ir kontrolinės grupės paaugliams buvo pateikta speciali autorių sudaryta anketa. Tyrimo rezultatai parodė, kad sergančių paauglių šeimose konfliktai dažniausiai

sprendžiami tylėjimo būdu (44,1 proc.) arba išvis nesprenžiami laukiant kol praeis savaime (26,7 proc.). 95 tiriamosios grupės paaugliai (79,1 proc.) teigė, kad su tėvu praleidžia tik kelias valandas per savaitę ($p < 0,001$).

Didesnė dalis paauglių (67,5 proc.), besiskundžiančių psichosomatinio pobūdžio skausmais, su mamomis praleidžia maždaug vieną valandą kasdien. Beveik trečdalis tiriamosios grupės paauglių (29,1 proc.) nurodė, kad tėvas padeda ruošti pamokas. 70 paauglių (58,3 proc.) pažymėjo, kad labai dažnai su tėvu barasi dėl tvarkos, drausmės pažeidimų, neatliktų namų ruošos darbų. Būnant su mama, didžiausias dėmesys sergančių paauglių grupėje skiriamas pagalbai atliekant namų darbus (23,3 proc.).

Išvados: paauglių šeimose iškilę konfliktai sprendžiami destruktiviais būdais (tylint ir laukiant, kol problemos išnyks savaime); nekonstruktiviai sprendžiamos iškilusios problemos šeimoje padidina psichosomatinų simptomų išsivystymo riziką 5,8 karto ($\chi^2 = 5,8$; 95proc. PI 4,88- 6,12).

Psichosomatiniais skausmais besiskundžiantys paaugliai šeimoje dažniau jaučia menką tėvų dėmesį jų emociniams ir psichologiniams poreikiams, jų tėvai buvimą kartu supranta tik kaip pagalbą mokymosi procese, auklėjimą.

ĮVADAS

Psichosomatinų simptomų paplitimas tarp vaikų ir paauglių – 10-25 proc. [1, 2]. Mergaitėms dažniau nei berniukams nustatomi psichosomatiniai negalavimai [3]. Ryand - Wenger teigia, kad pilvo ir galūnių psichosomatiniai skausmai būdingesni mergaitėms negu berniukams ir dažniausiai nustatomi mokykliniame amžiuje. Galvos ir krūtinės skausmai dažniau pasireiškia paauglystėje. Galvos skausmai dažnesni mergaitėms, o krūtinės – berniukams[2].

Šeima yra svarbiausias faktorius vaiko vystimesi, jo socialiniam elgesiui bei požiūriui. Manoma, kad šeimos narių tarpusavio santykiai labiausiai vaiko sveikatą

įtakojantis faktorius. Šeimos įtaka taip pat labai svarbi paauglystėje ir jos svarba tęsiasi viso gyvenimo laikotarpiuose [4-6].

Paauglystės laikotarpiu svarbus sveikos asmenybės vystimosi faktorius- glaudūs tėvų ir vaikų santykiai, psichologinis- emocinis palaikymas, dalyvavimas bendroje veikloje [7, 8]. Tėvas ar motina tarsi saugi užtvara, iš už kurios galima ramiai apžvelgti ir tyrinėti nežinomą pasaulį. Vaiko socialinio ugdymo požiūriu labai svarbu, kad tėvai ir vaikai taptų dvasiškai artimesni [6]. Gausėjant alternatyvioms šeimoms, vis daugiau dėmesio skiriama tarpusavio santykiams šeimoje nei pačiai šeimos struktūrai. Teigiami santykiai su tėvais mažina jaunų žmonių netinkamo elgesio, pavyzdžiui, tokio kaip

rūkymas, tikimybę ir yra susiję su gera savijauta. Atviras bendravimas tarp vaikų ir tėvų yra veiksmingų tarpusavio santykių išraiška. Psichologai teigia, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp psichologinio streso ir psichosomatinės sveikatos. Šeimai tenka svarbus uždavinys kuriant saugią aplinką savo vaikui. Saugi atmosfera didele dalimi priklauso nuo šeimos komunikacijos procesų, nuo kiekvieno šeimos nario vaidmens, tarpasmeninių kontaktų bei sugebėjimo konstruktyviais būdais spręsti iškilusias problemas [9].

Darbo tikslas - išsiaiškinti psichosomatinių simptomų ryšį su tiriamųjų tarpasmeniniais santykiais šeimoje.

TYRIMO METODAI IR TIRIAMIEJI

Tiriamąjį kontingentą sudarė dvi grupės: atvejo ir kontrolės. Atvejo grupė buvo atrinkta iš tirtų paauglių nuo 14 iki 17 metų amžiaus. Paaugliai gydėsi KMUK Vaikų klinikos terapijos skyriuose, Vaikų neurologijos skyriuje ir Psichiatrijos klinikos vaikų-paauglių sektoriuje. Jie skundėsi įvairaus pobūdžio skausmais (širdies plote juntami skausmai, krūtinės suspaudimas, nugaros plote juntami skausmai, pilvo skausmai, galvos skausmai). Paaugliams buvo atvesta organinė simptomatika ir po psichiatro konsultacijos pagal TLK-10 nustatytos diagnozės: atkaklaus somatoforminio skausmo sutrikimas.. Atvejų grupę sudarė 120 paauglių - 36 tiriamieji buvo berniukai, amžiaus vidurkis $15,69 \pm 1,67$ ir 84 mergaitės, amžiaus vidurkis buvo $15,73 \pm 1,27$. Kontrolės grupę sudarė 240 sveikų 14 – 17 metų amžiaus paauglių. Paaugliai pildė autorių sudarytą anketą.

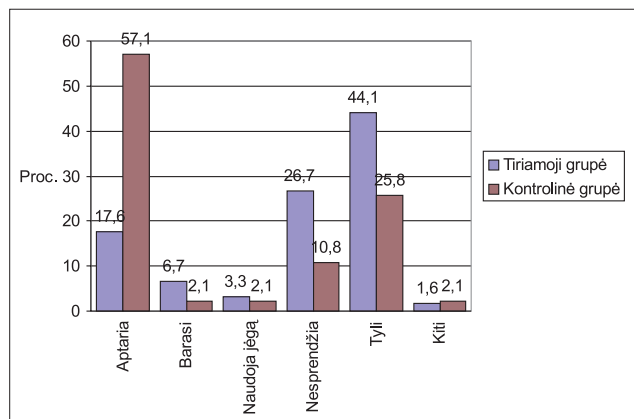
Duomenys koduoti, saugoti ir analizuoti naudojant statistinių programų rinkinio SPSS (Statistical Passage for Social Sciences) 12 versiją. Kokybinių požymių statistinis ryšys tirtas susietų lentelių metodu. Remiantis lentelės duomenimis, apskaičiuota χ^2 reikšmė, jo laisvės laipsnių skaičius (df) bei statistinis reikšmingumas. Visoms hipotezėms tikrinti taikytas reikšmingumo lygmuo 0,05.

Tėvų pozityvių ir negatyvių problemų sprendimo būdų naudojimo šeimose įvertinti naudotas atvejo ir kontrolės tyrimas. Skaičiavimai buvo atliekami naudojant Epi Info programų paketą. Rezultatai pateikti nurodant šansų santykį ir jo 95% pasikliautinio intervalo apatinę bei viršutinę ribas.

REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

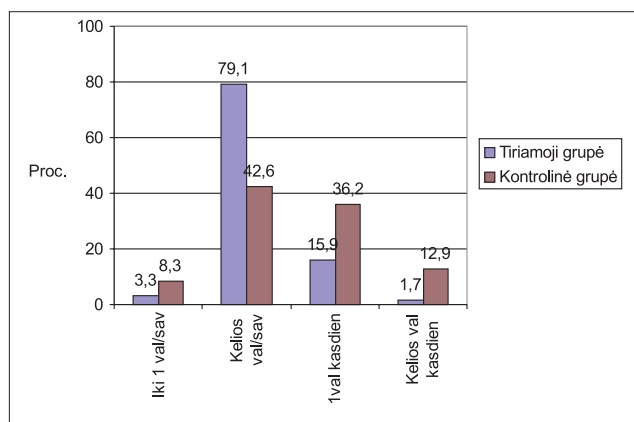
Norėdami išsiaiškinti, kokiais būdais šeimose sprendžiami iškilę konfliktai, kiek svarbus paaugliams bendravimas su tėvais, ar bendravimo modeliai turi įtakos vaiko savijautai, anketoje pateikėme klausimus

1 pav. Psichosomatinių skausmų priklausomybė nuo konfliktų šeimoje sprendimo būdų.

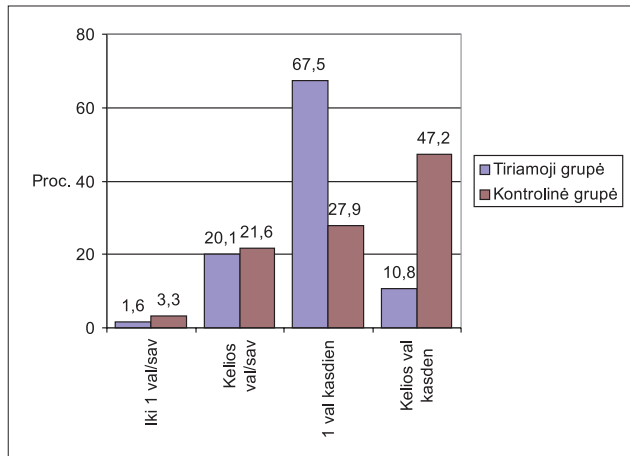
Lyginant sergančių paauglių šeimose naudojamus konfliktų sprendimo būdus su sveikų paauglių: $\chi^2=29,1$; $df=5$; $p<0,001$.

2 pav. Paauglių leidžiamas laikas su tėvu.

Lyginant sergančių ir sveikų paauglių leidžiamo laiko trukmę su tėvu: $\chi^2=30,125$; $df=2$; $p<0,001$.

3 pav. Paauglių leidžiamas laikas su mama.

Lyginant sergančių ir sveikų paauglių leidžiamo laiko trukmę su mama: $\chi^2=18,389$; $df=2$; $p<0,001$.

1 lentelė. Paauglių nurodyta veikla būnant kartu su tėvu.

Veiklos pobūdis	Tiriamoji grupė		Kontrolinė grupė	
	Paauglių skaičius	Proc.	Paauglių skaičius	Proc.
Padeda ruošti namų darbus	35	29,1	72	30,2
Auklėja, barasi	70	58,3	28	11,6
Žiūri televizorių	12	10,1	40	16,6
Bendrauja, aptaria problemas	3	2,5	100	41,6

$\chi^2=24,135$; $df=2$; $p<0,001$.

apie paauglių leidžiamą laiką bei veiklos pobūdį būnant su tėvu ir būnant su mama. Klausėme, kokiais būdais sprendžiami iškilę konfliktai. Tyrimo rezultatai pateikti 1 paveiksle.

Pateiktame paveiksle matome, kad sergančių paauglių šeimose konfliktai dažniausiai sprendžiami tylėjimo būdu (44,1 proc.) arba išvis nesprenžiami laukiant kol praeis savaitė (26,7 proc.). Tuo tarpu sveikų paauglių šeimos nariai linkę aptarti kylančias problemas, jas analizuoti (57,1 proc.). Barimasis ir fizinės jėgos panaudojimas - itin destruktivūs sprendimo būdai, kurie gali atsiliepti ne tik fizinei, bet ir psichinei sveikatai. Tačiau šiais būdais itin retai abiejų grupių šeimos sprendavo iškilusias problemas (tiriamųjų grupėje fizinę jėgą naudojo 3,3 proc. – kontrolinėje - 2,1 proc.).

2 lentelė. Paauglių nurodyta veikla būnant kartu su mama.

Veiklos pobūdis	Tiriamoji grupė		Kontrolinė grupė	
	Paauglių skaičius	Proc.	Paauglių skaičius	Proc.
Padeda ruošti namų darbus	28	23,3	41	17,2
Auklėja, barasi	22	18,3	28	11,6
Žiūri televizorių	15	12,5	16	6,7
Kartu dirba virtuvėje	21	17,5	32	13,3
Bendrauja, aptaria problemas	19	15,9	116	48,3
Eina pasivaikščioti, į svečius	15	12,5	7	2,9

$\chi^2=18,316$; $df=2$; $p<0,001$.

Savo darbe kelėme uždavinį išsiaiškinti, kiek laiko tėvai skiria bendravimui su vaiku, ar skirtas laikas yra išnaudojamas paauglio poreikių patenkinimui. Paaugliai, atsakydami į klausimą, " kiek laiko praleidi su mama/ tėvu", galėjo pasirinkti vieną iš galimų atsakymų: iki vienos val. per savaitę, kelias val. per savaitę (iki 7val.), vieną val. kasdien ir kelias val. kasdien. Gauti duomenys pateikti 2 ir 3 paveiksluose. Iš pateikiamų duomenų matyti, kiek laiko paaugliai praleidžia su tėvu ar mama. 95 tiriamosios grupės paaugliai (79,1 proc.) teigė, kad su tėvu praleidžia tik kelias valandas per savaitę. Su mama abiejų grupių paaugliai praleidžia ilgesnę laiko dalį, tačiau 47,2 proc. kontrolinės grupės paauglių su mamomis praleidžia daugiau laiko - kelias valandas kasdien, o didesnė dalis paauglių (67,5 proc.), besiskundžiančių psichosomatinio pobūdžio skausmais, su mamomis praleidžia maždaug vieną valandą kasdien.

1 ir 2 lentelėse pateikti duomenys apibendrina, ką paaugliai dažniausiai veikia kartu su tėčiu ar mama. Beveik trečdalis tiriamosios grupės paauglių (29,1 proc.) nurodė, kad tėvas padeda ruošti pamokas. 70 paauglių (58,3 proc.) pažymėjo, kad labai dažnai su tėvu barasi dėl tvarkos, drausmės pažeidimų, neatliktų namų ruošos darbų. Ir tik maža dalis tiriamosios grupės paauglių (2,5 proc.) nurodė, kad su tėvu bendrauja, aptaria rūpimas problemas.

Būnant su mama, didžiausias dėmesys sergančių paauglių grupėje skiriamas pagalbai atliekant namų darbus (23,3 proc.).

Atliekant atvejo ir kontrolės analizę gauti rezultatai parodė, jog menkas kontaktas tarp paauglio ir tėvo,

neatsižvelgimas į vaiko poreikius, dėmesį skiriant tik auklėjimo problemų sprendimui, 4,55 karto padidina riziką susirgti psichosomatine liga (ŠS 4,55, 95 proc. PI 2,96- 9,02).

IŠVADOS

1. Psichosomatiniais skausmais besiskundžiančių paauglių šeimose iškilę konfliktai sprendžiami destruktiviais būdais (tylint ir laukiant, kol problemos išnyks savaime). Nekonstruktyviai sprendžiamos iškilusios problemos šeimoje padidina psichosomatinų simptomų išsivystymo riziką 5,8 karto (ŠS = 5,8; 95proc. PI 4,88-6,12).

2. Palyginti su kontroline grupe, psichosomatiniais skausmais besiskundžiantys paaugliai šeimoje dažniau jaučia menką tėvų dėmesį jų emociniams ir psichologiniams poreikiams, jų tėvai buvimą kartu supranta tik kaip pagalbą mokymosi procese, auklėjimą.

Literatūra:

- Berntsson LT, Cohler L, Gustafsson JE. Psychosomatic Complains in Schoolchildren: a Nordic Comparison. Scand J. Public Health, 2001; 29(1): 44-54.
- Brill S, Patel DR, MacDonald E. Psychosomatic Disorders in Pediatrics. Indian. J. Pediatrics, 2001; 68(7): 597-603.
- Currie C, Hurrelmann K, Settertobulte W, Smith R, Todd J. Health and health behaviour among young people. Health behaviour in school-aged children: a WHO cross-national study (HBSC) international report. Copenhagen: World Health Organization regional Office for Europe, 2000; 8-68.
- Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Settertobulte W, Samdal O, Barnekow Rasmussen V. Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2001/2002 survey. Health Policy for Children and Adolescents, 2004; 4: 26-30, 55-61, 173-177.
- Field T, Diego M, Sanders C. Adolescents' parent and peer relationships. Adolescence. 2002; 37(145):121-30.
- Sargent J. The family and childhood psychosomatic disorders. General hospital psychiatry. 1983; 5: 41-48.
- Žukauskienė R. Raidos psichologija. 1996; 122-146.
- Gučas A. Paauglio psichologija. 1990; 211-245.
- Alexander J, Parsons B. Functional family therapy. Monterey, Calif: Brooks/ Cole, 1982; 116-121.

INTERPERSONAL RELATIONSHIP IN FAMILY AND ITS IMPACT TO PSYCHOSOMATIC HEALTH OF ADOLESCENTS

V. Grigaliūnienė

Summary

Key words: psychosomatic health, adolescents, interpersonal relationship.

The contingent researched consists of case and control groups. Case group is made of 120 teenagers, treated in KMU Children therapy department. They suffered from pains of various natures. Teenagers' organic symptomatic was rejected and after psychiatrist's consultation based on ICD – 10, the diagnosis was established: Persistent somatoform pain disorder. Control group consists of 240 healthy teenagers of 14-17 years old. All the researched teenagers were given the special questionnaire, which the authors of this research have concluded. Research results prove that conflicts in ill patients' families were solved choosing the way of silence (44,1 %) or not solved at all, waiting for them to pass somehow (26.7%). 95 of researched group teenagers (79,1%) affirmed that they spent only a few hours a week with father ($p < 0,001$). Greater part of teenagers (67,5%) suffering psychosomatic pains spends on average one hour a day with their mother ($p < 0,001$). Almost one third of the case group respondents (29.1 per cent) indicated that his/ her parents help to do homework. 70 respondents of this group (58.3 per cent) pointed out that they argue with their parents about the order violation or housework that has not been done. Only a very small part of the respondents of the case group (2.5 per cent) indicated that they fully communicate with their parents and discuss their problems. Many of the parents (30.2 per cent) dedicate their time for homework preparation. In case of the respondents who suffer from psychosomatic pain, much of the time spent with mothers is set for homework (23.3 per cent). Comparative study indicates that inadequate communication between parents and a adolescent can induce the occurrence of psychosomatic symptoms (in case of communication with father, $\chi^2 = 24.135$, $df = 2$; $p < 0.001$; in case of communication with mother, $\chi^2 = 18.316$, $df = 2$; $p < 0.001$). The research data suggest that low contact between the adolescent and his/ her parent, no regard to his/ her needs, and concentration on the problems associated solely with upbringing raises the risk to get the psychosomatic disease by 4.55 times (OR = 4.55, 95 IC = 2.96–9.02).

Correspondence to: viktorijagr@gmail.com

Gauta 2008-11-27